

nr. 11, jrg. 1, november 2011

Uitgave/Redactie: Wim Keizer, 023-5546387, wkeizer@soobbozh.nl.

De maand die was

Op 15 november organiseerden de Stichting Bibliotheek.nl en de Stichting Samenwerkende PSO's Nederland (SSPN) in Utrecht een informatiebijeenkomst over de implementatie van de White Label Website Infrastructuur (WLWI), de Nationale Bibliotheek Catalogus (NBC) en het Datawarehouse (DWH). Toelichting werd gegeven op de [implementatiebrochure](#) die verschenen is op de site van Bibliotheek.nl en in Utrecht ook werd uitgedeeld.

Meer over deze bijeenkomst in de volgende WWW.

In dit nummer naast andere ontwikkelingen veel aandacht voor de "uitname" uit het Gemeentefonds ten behoeve van digitale content.

Wim Keizer,
16 november 2011

VNG akkoord met uitname gelden uit Gemeentefonds voor digitale content

Het VNG-bestuur is op 10 november akkoord gegaan met het streven van OCW om ingaand 2013 via een gefaseerde uitname uit het Gemeentefonds de inkoopkracht van de bibliotheekbranche voor digitale content te versterken. Nadere informatie hierover zal de VNG nog bekend maken.

De VOB zal haar leden niet oproepen te protesteren als gemeenten een evenredig bedrag als gevolg van een uitname uit het Gemeentefonds ten behoeve van digitale content in mindering brengen op de subsidie aan de bibliotheek.

Dat schrijft de VOB in een brief d.d. 31 oktober aan Theo Bijvoet, hoofd Letteren en Bibliotheken van OCW. De brief aan Bijvoet is meegezonden als bijlage in een brief aan de leden d.d. 9 november 2011. Het VOB-bestuur heeft ingestemd met de uitname en heeft een aantal eerder gestelde voorwaarden afgezwakt of laten vervallen.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws/uitgelicht (11 nov.).

Bibliotheek.nl: digitaal scenario goedkoper dan fysiek scenario

"De conclusie van TNO is helder: de totale media-uitgaven van bibliotheken liggen in het digitale scenario aanzienlijk lager dan in het fysieke scenario. Dit terwijl er in het digitale scenario

sprake is van een breder aanbod waarmee een groter publieksbereik kan worden gerealiseerd. De lagere kosten worden vooral verklaard door efficiencyvoordelen als gevolg van de centrale inkoop en uitleen van e-books en muziek. Het e-book kan digitaal veel vaker worden uitgeleend als het door alle bibliotheekleden kan worden geleend, in plaats van uitsluitend de lokale leden van de bibliotheek. Bovendien zal een digitaal boek over het algemeen voor een lagere prijs kunnen worden ingekocht dan een fysiek boek. Vanwege het grotere publieksbereik zou het door TNO genoemde "digitale scenario" misschien beter een "meer lezen"-scenario kunnen worden genoemd."

Dat zei de Stichting Bibliotheek.nl 27 oktober op haar website. Op verzoek van OCW had Bibliotheek.nl aan TNO de opdracht gegeven te onderzoeken welk bedrag er in de toekomst nodig is voor collectievorming (digitaal en fysiek samen). Volgens de CBS-cijfers is daar thans een kleine € 80 miljoen mee gemoeid. De VNG was betrokken bij de begeleiding van het onderzoek. Het onderzoek is gehouden in het kader van de wens van OCW, waar, zoals gemeld, de VNG inmiddels mee akkoord is gegaan is, om door middel van een uitname uit het Gemeentefonds gelden beschikbaar te hebben voor de centrale aankoop van digitale content.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws/uitgelicht (14 nov.).

SIOB: ook fysieke manifestatie van belang; leidende rol OCW leenrecht nodig

Een brede toegang tot informatie (lezen, leren, informeren) is de belangrijkste waarde (functie) van de (openbare) bibliotheek, in digitale vorm, maar ook de fysieke 'manifestatie' is van groot belang. Dat heeft het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB) in een overleg met OCW mondeling ingebracht naar aanleiding van de conceptbrief van OCW aan de Tweede Kamer.

Dit antwoordde **Maria Heijne**, directeur van het SIOB, op de vraag wat het SIOB van de conceptbrief vindt.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (18 okt.).

Hierin ook de voorgaande berichten over dit dossier, die tevens in essentie in de WWW van oktober stonden.

Acht concrete doelen in visienotitie

De VOB-commissie digitale bibliotheek wil in 2015 voor het bibliotheekwerk concreet de volgende doelen bereikt hebben:

1. Zoekresultaten uit de digitale bibliotheek staan bovenaan in Google;
2. De digitale bibliotheek staat in de top 10 van meest gevolgde partijen op sociale media;
3. 40% van onze leden gebruikt onze digitale bronnen;
4. 20 miljoen e-books worden via de bibliotheken afgenomen (15-20% van onze uitleningen);
5. 50% van ons tijdschriftenbestand is digitaal te raadplegen;
6. 75% van de instellingen voor het basisonderwijs maakt gebruik van de digitale producten die in de educatieve formu-

- le 'De Bibliotheek op School' worden aangeboden;
7. De digitale bibliotheek is de belangrijkste aanbieder van e-learning programma's op het gebied van mediawijsheid voor individuen;
 8. Klantsystemen zijn geïntegreerd; we kennen de specifieke behoeften van klanten.

Dat staat in een op 26 oktober verschenen visienotie van de commissie, met de titel *Interface: Bibliotheek in het digitale tijdperk*.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws/uitgelicht (27 okt.). Hierin ook een reactie van **Rob Vellinga** (Bibliotheek Voor- schoten-Wassenaar).

De commissie heeft iedereen opgeroepen te reageren. Dat gebeurde en gebeurt o.a. op de [site van Bibliotheekblad](#) en op de forumwebsite [Bibliotheek 2.0](#).

Twee citaten hieruit:

Jan de Waal: "Jammer dat er te veel wordt gedacht dat de oplossing van onze digitale achterstand ingehaald kan worden met een landelijke structuur. Naar mijn mening is het geheel te complex om het werkend te krijgen, de huidige uitstel wijst daar al op. Het landelijke ICT-proces duurt veel te lang, we zijn al 3 jaar bezig en nog eens 2 à 3 jaar te gaan. Ik mis in het stuk volledig de visie op samenwerking tussen de huidige systeemleveranciers, zeg maar de HKA's en Infor's, die zo'n 80% van onze leden bereiken. De (ict) vernieuwingen komen voorlopig nog van hun kant op basis van bibliotheek-praktijk-input. Zij leveren iedere dag een betrouwbaar stuk werk af en dat bibliotheken niet zomaar gaan inleveren voor een "onzekere" (landelijke) toekomst."

Jan zou vijf van de acht doelen uit de visienotitie schrappen en alleen de laatste drie laten staan.

Jeroen van Beijnen, in reactie op Jan: "Laten wij bij een nieuwe visie niet teveel uitgaan van individuele bibliotheken. Volgens mij is dit een van de redenen waarom wij als Bibliotheken de afgelopen jaren niet echt innovatief kunnen zijn. Voor een dienst als aanvragen hebben wij voor alle 160 bibliotheken met hun lokale situatie meer dan 300 verschillende systemen (individuele bibliotheeksystemen, Aselect -systemen, ABL's, VDX etc), servers e.d. staan welke beheerd moeten worden, waar een hoop tijd en geld in zit. Voor een mobiele app die iets simpels moet doen als boeken verlengen moet één server opgericht worden welke alleen in Brabant al op 21 verschillende servers moet aansluiten. Volgens mij is dit ook de reden waarom BNL zo veel moeite heeft met het opzetten van één landelijk systeem. Omdat hierbij te veel rekening gehouden moet worden met alle verschillende bibliotheken die niet van hun bestaande situatie willen afwijken. Waarom b.v. een systeem bouwen wat op alle CMS-en van bibliotheken moet aansluiten i.p.v. één systeem kiezen en het hier goed voor doen?"

En zo geldt dit nog wel voor meer systemen.

Natuurlijk moeten bibliotheken zelf lokaal invulling kunnen geven aan hun bibliotheek. Maar dit is in mijn ogen vooral de lokale fysieke bibliotheek en niet de landelijke digitale bibliotheek."

Wisselcollecties en geschiedenis

“NBD/Biblion kan als vennootschap binnen het bibliotheek-landschap slechts bestaan indien zij blijvend zwarte cijfers kan schrijven. Dat is NBD/Biblion de afgelopen jaren vooral gelukt door kostenbesparingen. Voor ons bedrijf zal dat de komende jaren opnieuw een grote uitdaging vormen.”

Dat schrijft **Henk Das**, directeur van NBD/Biblion, in een brief aan **Ap de Vries**, directeur van de VOB, naar aanleiding van een brief die De Vries aan Das zond over het stopzetten van de wisselcollectiedienst vreemde talen.

Ap de Vries had Henk Das opgeroepen de NBD-strategie helder aan de VOB-leden toe te lichten. Hij had vragen van leden gekregen of “deze strategie wel passend is bij een onderneming die zich profileert als ‘branchebedrijf’ en bovendien structureel zwarte cijfers kan presenteren.”

De Vries deed ook een beroep op Das om te bezien of de wisselcollecties bij de Plusbibliotheken of de PSO's kunnen worden ondergebracht.

In zijn antwoord geeft Henk Das een lesje bibliotheekgeschiedenis en legt hij uit wat er allemaal al gebeurd en gedaan is rondom deze wisselcollectiedienst en welke pogingen alsnog worden gedaan tot behoud van deze dienst.

Meer op:

- www.bibliotheekblad.nl/nieuws (5 nov.) en
- www.bibliotheekblad.nl/nieuws (8 nov.).

Gemeenten niet verplicht openbare bibliotheek in stand te houden

Gemeenten zijn op grond van de Wet op het Specifiek Cultuurbeleid niet wettelijk verplicht subsidie te verstrekken aan de bibliotheek.

Ook uit het Bibliotheekcharter 2010-2012 valt geen bekostigingsplicht voor de gemeente af te leiden. Dat heeft de rechtbank bepaald in het hoger beroep dat de VOB had aangespannen tegen de gemeente Buren.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (3 nov.).

Dat het bibliotheekcharter geen rechtskracht heeft bevestigde ook de VNG aan de VOB.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (24 okt).

Bibliotheek op school: versterking samenwerking bibliotheek/onderwijs

Hoe kunnen we de strategische samenwerking tussen bibliotheken en basisonderwijs versterken? Dat is de vraag waar het op 7 november in Arnhem om draaide tijdens een door *Kunst van Lezen* en Biblioservice Gelderland georganiseerde bijeenkomst over *De Bibliotheek op school*.

Ook in andere plaatsen werden dergelijke conferenties door PSO's en Kunst van Lezen gehouden.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/rubrieken (10 nov.).

Blogs Bibliotheek.nl

Het laatste BNL-blog van **Jan Klerk** gaat ook over *De Bibliotheek op School*: [Meten is weten](#) (10 nov.).

VOB verlengt samenwerking met CPNB

Het VOB-bestuur heeft op basis van een advies van de commissie Marketing besloten de samenwerking met de CPNB in de periode 2013-2015 voort te zetten.

Het advies van de commissie kent vier hoofdlijnen:

- Voortzetting van de samenwerking met de CPNB voor ten minste drie jaar (2013-2015), waarbij wel wordt uitgegaan van meer aandacht voor de toekomst van de bibliotheek en voor digitale ontwikkelingen.
- Financiering van de kosten van de samenwerking uit de contributie van de VOB-leden, zodat het de VOB is die aan tafel zit en zodat de campagnes door bibliotheken ook echt gezien worden als iets eigens waar optimaal op moet worden ingezet.
- Maak bibliotheken nog eens bewust van de waarde van de samenwerking en van de vier landelijke CPNB-campagnes in het bijzonder.
- Ontwikkel landelijke wervings- en behoudscampagnes rondom de vier CPNB-campagnes, vorm een landelijk fonds hiervoor en stel concrete doelen voor wervings- en behoudscampagnes.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (27 okt).

Strategie sociale media Bibliotheek.nl

De Stichting Bibliotheek.nl gaat een gezamenlijke strategie ontwikkelen voor de bibliotheken die zich via *social media* (willen) profileren.

In samenwerking met Social Embassy – bekend van de jaarlijkse social media-monitor – en onder meer **Edwin Mijnsbergen** wil Bibliotheek.nl de mogelijkheden onderzoeken van een sociale-media-strategie voor bibliotheken.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (18 okt.).

Pilot distributie geslaagd

Van april tot en met september hebben Plusbibliotheken en PSO's de "pilot distributie" uitgevoerd, die tot doel had om, met inzet van een nachtdistributiesysteem, binnen tweemaal 24 uur aangevraagde boeken op elke plaats in Nederland te leveren.

In het voorbije halfjaar is met name gekeken of dit distributiesysteem financieel en organisatorisch haalbaar was. De resultaten van de proef hebben de PSO's en de Plusbibliotheken doen besluiten de nieuwe wijze van distribueren per 1 oktober 2011 structureel voort te zetten onder de naam *Distributie IBL*.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (28 okt.).

Onderzoek maatschappelijke opbrengst

Het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB) laat onderzoeksbureau Research voor Beleid starten met een kwalitatief vooronderzoek naar de maatschappelijke opbrengst van bibliotheken.

Het SIOB begon met het project "Metten Maatschappelijke Opbrengst" (MMO) om naast de 'outputs' ook de 'outcomes' – wat levert het gebruik van bibliotheekdiensten individuen, groepen en de samenleving als geheel op? – van bibliotheken meetbaar te maken.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (8 nov.).

SIOB-onderzoeken aangepast lezen

Het SIOB heeft twee onderzoeken laten uitvoeren naar de doelgroepen voor aangepast lezen.

Dankzij de onderzoeksresultaten is het SIOB beter in staat de dienstverlening voor aangepast lezen te verbeteren, te vernieuwen en nog beter onder de aandacht van de doelgroep te brengen, zo wordt op zijn website bericht. Het SIOB zegt het belangrijk te vinden dat de dienstverlening van het aangepast lezen zo veel mogelijk mensen bereikt.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (28 okt).

Daling uitleningen en leners in 2010

Het jaar 2010 liet bij openbare bibliotheken een daling van het aantal uitleningen en leden zien. Dat blijkt uit de jaarlijkse CBS-cijfers.

Het aantal uitleningen daalde ten opzichte van 2009 met bijna 5 miljoen tot een totaal van ongeveer 100 miljoen uitleningen. De laatste vijf jaar is het aantal uitleningen teruggelopen met ruim 30 miljoen.

Het aantal leden nam af van 4.027.000 in 2009 naar 3.996.000 in 2010, een daling die met name voor rekening komt van de volwassenen (van 1.948.000 naar 1.883.000), want het aantal jeugdleden gaf juist een stijging te zien (van 2.079.000 naar 2.113.000).

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (25 okt.).

Amazon begint met uitlenen e-books

Amazon begint met het uitlenen van e-books. Amazon noemt de dienst: *Kindle Owner's Lending Library*.

De uitleendienst (door Wired een *Netflix-for-books* genoemd) is beschikbaar voor Kindle-bezitters met een Amazon Prime Membership. Voldoet men aan deze twee voorwaarden, dan kan men gratis één e-book per maand lenen, 'with no due dates', zoals Amazon stelt. Het is echter mogelijk slechts één boek tegelijkertijd te lenen; als men een ander boek wil lenen, wordt het eerste boek van de Kindle verwijderd.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (6 nov.).

Samenwerking Europeana en Digital Public Library of America

De twee grote digitale bibliotheeknetwerken Europeana en de Digital Public Library of America (DPLA) hebben aangekondigd samen te gaan werken, door de technische structuur aan elkaar aan te passen, zodat de collecties compatibel worden met elkaar.

Europeana ging eind 2008 online en biedt toegang tot de digitale collecties van grote Europese bibliotheken, musea en archieven. De totale collectie omvat nu meer dan 15 miljoen bestanden. DPLA is een Amerikaans project gericht op het tot stand brengen van een grootschalige digitale bibliotheek die voor iedereen toegankelijk is. Het project is opgericht in 2010 door *Berkman Center for Internet & Society* van de Harvard University.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (1 nov.).

Meer bewustzijn van missen informatie

“Natuurlijk vindt Google niet alle relevante informatie en krijg je bij een zoekactie een hele berg resultaten over je uitgestort, maar zoekmachines slagen er toch heel behoorlijk in bij de eerste resultaten de informatie te presenteren waar je naar zocht. En laten we niet vergeten dat we in het pre-internet-tijdperk ook al allerlei informatie misten, alleen waren we er ons toen minder van bewust. Het is altijd al zo geweest dat veel informatie over een bepaald onderwerp voor ons verborgen bleef, maar met de komst van zoekmachines als Google zijn we ons daar meer van bewust.”

Dat zei de Amerikaanse wetenschapsjournalist **James Gleick** op 31 oktober, als gast bij de opleiding Culturele Informatiewetenschap van de Universiteit van Amsterdam, waar hij in gesprek ging met **Frank Huysmans**.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/rubrieken (3 nov.).

Ontzorgd worden op je kennisbehoefte

De Raad voor Interimmanagement (RIM) organiseerde 3 november een bijeenkomst in de in de OBA, met als motto *To bieb or not to bieb*.

Eimer Wieldraaijer deed er als volgt verslag van:

www.bibliotheekblad.nl/rubrieken (4 nov.).

Wat Rob Meent Tijd voor stilte

“Ik werk al een aantal jaren met heel veel plezier samen met onze Vlaamse collega’s en ik ben iedere keer weer onder de indruk van hun culturele vakmanschap en hun gevoel voor oorspronkelijkheid. Waar wij Nederlanders soms te hard roepen, organiseren zij een veelbetekenende stilte bij het ingaan

van de wintertijd”, aldus **Rob Bruijnzeels** in zijn gastblog van oktober.
 Meer op: www.bibliotheekblad.nl/rubrieken/gastblogs (24 okt.).

Wat Marina Meent **Ideale zondag**

“Jammer genoeg zijn veel bibliotheken op zondag maar beperkt open. Zoals een vriendin het onlangs zei, de zondag is nu juist zo’n ideaal moment om naar de bibliotheek te gaan en uitgerekend dan zijn ze dicht! Ik stemde met haar in. Natuurlijk beseffend dat ook bibliotheekmedewerkers een wekelijkse accudag verdienen, vind ik het toch jammer dat veel bibliotheken op zondag dicht zijn, of maar minimaal open (een paar uurtjes op de zondagmiddag, soms alleen in de wintermaanden). Zouden we daar niet een doordeweekse dag aan kunnen opofferen, als het niet anders kan?”

In haar gastblog van november houdt **Marina Polderman** een pleidooi voor de zondag, om ons even weg te voeren uit het alledaagse.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/rubrieken/gastblogs (10 nov.).

Wat Wim Meent (WWM) **Ha, een visienotitie!**

De notitie toont zich zorgelijk over de positie van bibliotheken inzake e-books: “De rechtenkwesitie is vooralsnog niet geregeld.” Tja, bibliotheken opereren met hun uitleenfuctie met andermans spullen en daar zal gewoon, net als bij papieren boeken, voor betaald moeten worden, of het nou in de vorm van leenrecht is of op andere wijze.

O.a. dat zeg ik in m'n gastblog van november, dat ingaat op de visienotitie van de commissie digitale bibliotheek. Ik verwelkom de notitie, citeer eerst twee schrijvers, P.F. Thomése en Jonathan Franzen, stem in met hun bedenkingen tegen sociale media en ga dan verder in op de e-books:

Er zijn aanwijzingen dat het met de verkoop van e-books harder zal gaan dan we nu nog denken. **Eppo van Nispen**, directeur van de *Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek*, gelooft wat e-books betreft dat de wereld nog maar aan het begin staat van een grote omwenteling en dat het fenomeen boek helemaal wordt geherdefinieerd. Hij zegt dat in een interview in Lux (zaterdagbijlage van *NRC Handelsblad*) van 15 oktober.

En in een illustratie bij een artikel met als kop [Great digital expectations](#) toont *The Economist* van 10-16 september kleine, zwarte beestjes: de spinnen en spinnenwebben in een grote, lege boekenkast die alleen nog maar een *e-reader* bevat. *Ik haal dan verder dit artikel aan, zoals eerder al gebeurd is in de “De maand die was” in WWW van oktober.*

The Economist stelt concluderend vast dat boekenuitgevers met dezelfde problemen te maken zullen krijgen als andere mediabedrijven nu al hebben. “The next few years wil be a thriller.”

Antwoorden?

Hoe zullen de bibliotheken omgaan met deze *thriller* en met de totale herdefiniëring van het fenomeen boek? Is er straks nog wel serieuze literatuur en non-fictie of houden we vooral e- en een beetje *p-entertainment* over: meer audiovisueel dan schriftelijk? Vinden ook veel branchegenoten filmpjes niet veel onderhoudender dan moeilijke teksten?

Wat zijn onze antwoorden op de grote, thrillerachtige omwenteling die er aan komt?

Ik signaleer er wel een aantal, zoals de roep om centralisering (grepen in het gemeente- en provinciefonds, formulebureau) of samenwerking (deals met uitgevers over aanbieden van e-books), maar ik zie de samenhangende, door velen gedragen toekomstvisie nog niet.

Als de ontwikkelingen zo snel gaan als Eppo en The Economist beschrijven, is het duidelijk dat de uitleenfunctie van de openbare bibliotheken, waar naar schatting nog wel zo'n driekwart van het budget mee gemoeid is, sterk onder druk komt te staan. De vraag is dan voor welke (nieuwe) functies het vrijkomende budget wordt ingezet. Meer bestrijding van laaggeletterdheid, meer mediawijsheid, meer ondersteuning van het onderwijs, *content curation* (= arrangeren en verrijken van content), aanbieden van context en ontwikkelen van onderscheidende kennis en kwaliteit? "Alles is mogelijk", zegt de visienotitie van de commissie digitale bibliotheek. Maar waar ligt de focus? Wie alles tegelijk kiest, kiest niets. En: blijft elke bibliotheek haar eigen focus kiezen of doen we het samen?

Drie varianten

Er bestaat een uitspraak "de openbare bibliotheek is een landelijke voorziening die zich lokaal manifesteert" die, als ik me goed herinner, afkomstig is van **Arjen Tilstra**, de vroegere directeur van de Bibliotheek- en Documentatie Academie Groningen, nog van ver voor het digitale tijdperk. Maar die uitspraak was meer wens dan werkelijkheid, als we kijken naar de door gemeenten bijna heilig verklaarde lokale autonomie (waar ook bibliotheekdirecteuren graag gebruik van maken). Maar zelfs gemeenten beginnen te erkennen, gezien de debacles op het gebied van "e-overheid", dat digitalisering toch echt noopt tot meer centrale regie.

Voor de openbare bibliotheken zijn, even los van wat welke overheid bekostigt, drie varianten denkbaar op de oude, hierboven aangehaalde uitspraak:

1. De openbare bibliotheek is een landelijke voorziening die zich via een website digitaal manifesteert en zich op verschillende plekken in het land op verschillende wijzen fysiek manifesteert.
2. De openbare bibliotheek is een landelijke digitale en fysieke voorziening, die zich digitaal manifesteert via een website en fysiek via leveringen uit een centraal magazijn.
3. De openbare bibliotheek is een landelijke digitale voorziening met digitale content en digitale metadata. Los hiervan manifesteren zich lokaal fysieke voorzieningen.

Hoewel 3 denkbaar is, lijkt me dit niet de beste oplossing. Ik denk dat we naar de eerste variant moeten gaan en dat de

tweede wellicht ook mogelijk is, als de ontmoetings- en debatfunctie lokaal geïntegreerd kan worden in andere voorzieningen. Als de uitleenfunctie inkrimpt, zijn er verschillende manieren en plekken denkbaar waarop de bibliotheek zich lokaal manifesteert, gekoppeld aan de landelijke *webpresence*. Inkrimping van de uitleenfunctie biedt, afgezien van opvangen van bezuinigingen, kansen om nieuwe functies tot ontwikkeling te brengen, gekoppeld aan de oude taak van volksverheffing (waar helemaal niets mis mee is). Maar dat kost wel tijd en geld. Een *content curator*, om maar iets te noemen uit het lijstje van de commissie digitale bibliotheek, associeer ik thans eerder met een journalist dan met een bibliothecaris

Geld vrijmaken

Voor de omvorming naar de eerste variant en de nieuwe functies op lokaal niveau is innovatiegeld nodig: behalve een *mind shift* ook een *euro shift*. Door meer zaken centraal aan te pakken kan geld bespaard worden. Daar is vaak op gewezen, maar het overtuigende, met cijfers onderbouwde verhaal ontbreekt nog.

Op dit moment betaalt het rijk ca. € 16 miljoen aan vernieuwingsgeld (€ 11,1 miljoen aan Bibliotheek.nl en € 4,9 miljoen aan de implementatieregeling). De gemeenten dragen ca. € 450 miljoen bij en de provincies € 40 miljoen, samen € 490 miljoen. Hier gaan bezuinigingen vanaf, stel even 20%. Dan blijft er € 390 miljoen over. 16 miljoen is 4,1 % van 390 miljoen. De bibliotheken worden geacht (certificering) zelf 5% van hun budget te besteden aan innovatie. Dat is dus zo'n € 20 miljoen. Misschien handig om van dat geld ook wat in te zetten voor aantrekken en opleiden van goede mensen die onontbeerlijk zijn voor nieuwe functies. Welke *senior responsible owner* komt met het door mij genoemde, overtuigende, met cijfers onderbouwde verhaal?

Wat Nan Meent

Lokale onderneming op MKB-niveau

Nan van Schendel, directeur Bibliotheek Gouda, voorzitter van de VOB-commissie digitale bibliotheek en lid van de commissie Bibliotheken en Letteren van de Raad voor Cultuur, reageerde als volgt op bovenstaand gastblog:

Was het niet **Henk Middelveld** over de landelijke organisatie die zich lokaal manifesteert?

In de laatste concept-brief van de minister staat het er weer eens nadrukkelijk: "De kern van het bibliotheekstelsel ligt op decentraal niveau bij gemeenten en lokale basisbibliotheken. Er zijn geen aanleidingen om daar verandering in aan te brengen". Klip en klaar blijft de bibliotheek dus een lokale onderneming op MKB-niveau. Gebrek aan samenhang (waar ik niets over hoor bij theaters of musea) vloeit daaruit voort, het is onze realiteit. Wij hebben geen moederbedrijf noch een dochteronderneming, geen corporate governance of 1 leider. We zullen op andere wijze voor de continuïteit van onze lokale ondernemingen moeten zorgen. Een slimme ondernemer weet natuur-

lijk goede contracten te sluiten met leveranciers, samenwerkende collega's of andere partijen waarmee zijn business kan groeien en kan blijven voortbestaan. Vandaar dat bibliotheken lid zijn van de VOB, klant bij de NBD/Biblion en een overeenkomst hebben met de PSO. Wat we met elkaar nog moeten afspreken is hoe de overeenkomst er uit ziet die we gaan sluiten met Bibliotheek.nl.

Reactie Wim (bij gastblog) op bijdrage Nan:

Ik vermoed dat meerdere bibliothekdirecteuren het zien zoals Nan: Bibliotheek.nl is gewoon een instelling die producten en diensten (incl. een digitale infrastructuur) levert aan bibliotheken. En daar kun je dan een overeenkomst over sluiten, zoals in elke klant/leverancierrelatie.

Ik denk dat OCW in de concept-brief lippendienst bewijst aan de decentrale situatie, maar ondertussen wel via een greep in het gemeentefonds + structureel beschikbaar stellen van € 17,4 miljoen ingaand 2012 aan het SIOB (bedoeld voor Bibliotheek.nl) zo veel als thans politiek gezien maar mogelijk is aan recentralisatie werkt, daar OCW niet vertrouwt op al die lokale ondernemers (die vrijwillig niet genoeg willen betalen voor digitale content).

Er komt geen overeenkomst Bibliotheek/Bibliotheek.nl. Staat in punt 3 van "Vraag en antwoord, Algemeen" in de nieuwe implementatiebrochure. Zie op: stichting.bibliotheek.nl/nieuws (7 nov.).

Bibliotheken die voor de implementatie subsidie aan OCW hebben aangevraagd, moeten zich houden aan de subsidievoorwaarden.

O.a. OCW en VNG gaan er sterk van uit dat er straks "een landelijke digitale bibliotheek" komt, het liefst in samenhang met de lokale fysieke bibliotheken, maar als het moet maar zonder.

Het verschil tussen NBD/Biblion en Bibliotheek.nl is dat NBD/Biblion een branchebedrijf is (en haar inkomsten uit de bibliotheekmarkt haalt) en Bibliotheek.nl een sectorbedrijf (bekostigd door OCW, volgend jaar via het SIOB). Bibliotheek.nl is helemaal geen normale leverancier, maar eigenlijk een instrument van OCW (overigens wat betreft centralisatie-eigingen gesteund door een deel van de branche, zie bijv. hierin: www.bibliotheekblad.nl/nieuws/uitgelicht, 23 sept.).

Het kan zijn dat ook **Henk Middelveld** wel eens geroepen heeft dat de openbare bibliotheek een landelijke voorziening is die zich lokaal manifesteert, maar volgens mij is het al een oude uitspraak (die je vaak in rapporten tegenkomt als je erop Googelt).

Henk zei wel: *small is beautiful, big is powerful, only the combination is successful.*

De branche wilde focus, tempo en regie. Wie zorgt voor de regie van welke *combination*?

Terecht zegt Nan dat we niet één leider hebben. Ook het HEC-

rapport signaleerde het gemis aan een *senior responsible owner*. **Diederik van Leeuwen** zei in het interview met mij in *Bibliotheekblad 11/2011* zich voor “de digitale bibliotheek” wel zo te voelen, maar gunnen we het hem ook (met steun van OCW)?

Het hele gastblog, met de reacties, op:

www.bibliotheekblad.nl/rubrieken/gastblogs (1 nov.).

Wat Wim nog meer Meent (WWnmM) **Uitname van gelden: Twee zienswijzen**

In grote lijnen zijn er twee manieren om naar de Nederlandse openbare bibliotheken te kijken:

1. De openbare bibliotheek is een sterk in de lokale samenleving gewortelde voorziening, een lokale onderneming op MKB-niveau. Gebrek aan samenhang vloeit daaruit voort, het is onze realiteit, net als bij theaters en musea. Lokale openbare bibliotheken willen en kunnen naar eigen inzicht diensten en producten afnemen van leveranciers, of die leveranciers (zoals ICT-leveranciers, PSO's, NBD/Biblion en Bibliotheek.nl) nu wel of niet, in mindere of meerdere mate, subsidie ontvangen van overheden. Met alle hebben ze een klant-leverancier-verhouding. De leveranciers zelf gaan daar ook van uit.
2. De lokale openbare bibliotheek is onderdeel van een bibliotheekbestel waar de drie overheden gezamenlijk verantwoordelijk voor zijn: de openbare bibliotheek is een landelijke voorziening die zich lokaal manifesteert. De overheden bepalen gezamenlijk financieel de kaders van het bibliotheekbeleid en zien de door hen gesubsidieerde instellingen als organisaties met een publieke taak, waar marktwerking bij geschuwd wordt.

Het is momenteel, onder invloed van het gevoel dat het noodzakelijk is *centrale regie* te hebben op de grote, toenemende uitdagingen die de digitalisering de openbare bibliotheken stelt, niet duidelijk welke opvatting in de branche de meeste aanhang heeft. Wel is uit diverse geluiden duidelijk dat de branche flink verdeeld is

Deal OCW en VNG

Ook duidelijk is dat het ministerie van OCW krachtiger dan voorheen inzet op de tweede zienswijze en door de deal die het heeft kunnen sluiten met de VNG (meestal groot voorstander van een decentrale kijk) de branchevereniging flink in keuzeproblemen heeft gebracht ten aanzien van beide genoemde opvattingen.

OCW heeft de VNG beloofd tot en met 2016 structureel in te zetten op de landelijke digitale infrastructuur. Hier is, na een generieke OCW-korting, in 2012 iets meer dan € 18 miljoen innovatiegeld mee gemoeid, waarvan in 2012 € 17,4 miljoen met een opdrachtaak naar het SIOB gaat (t.b.v. “de digitale bibliotheek”).

OCW voelt er echter niets voor een digitale infrastructuur blijvend te bekostigen als door alle kabels, koppelingen en servicebussen te weinig digitale content stroomt. OCW vertrouwt er

niet op dat de bibliotheken als lokale ondernemers van plan zijn hun bijdrage aan content (thans € 0,20 per inwoner, samen dus ca. € 3,5 miljoen) de komende jaren flink te verhogen. Dus is bedacht de VNG zo ver te brengen in te stemmen met een (gefaseerde) greep in het Gemeentefonds. OCW heeft de VNG meegekregen door de bijdrage voor de infrastructuur te koppelen aan de uitname (en die zonder uitname niet op 17,4 miljoen te houden, maar naar de oorspronkelijke, vaak genoemde € 2 miljoen terug te brengen). Dan zou er dus € 15 miljoen verloren gaan. De VNG vindt die € 15 miljoen wel opwegen tegen een gefaseerd op te bouwen uitname uit het Gemeentefonds, met als groot voordeel: lokale bibliotheken (en dus gemeenten) hebben na de uitname zo goed als geen kosten meer aan “de digitale bibliotheek”. De VNG vindt dat ook burgers die geen gebruik kunnen of willen maken van een lokale voorziening toegang moeten hebben tot de landelijke digitale bibliotheek. Overigens is dat geen vreemd standpunt, te verwachten valt dat (potentiële) gebruikers van digitale informatie van “de digitale bibliotheek” het ook zelf zo willen.

De gemeente blijft in de VNG-visie alleen verantwoordelijk voor een fysieke bibliotheek. En die wordt, als het belang van digitale informatie toeneemt, alleen maar kleiner (“minder boeken en minder stenen”). Door de ingreep kan het overigens een *self-fulfilling prophecy* worden.

Voordeel voor de VNG van een scheiding fysiek/digitaal is ook nog dat, zou “de landelijke digitale bibliotheek” onverhoopt toch uitlopen op het digitale, miljoenen verslindende moeras waarvoor sommigen in de branche vrezen, de VNG en de gemeenten kunnen zeggen er niets meer mee te maken te hebben en de schuld geheel bij OCW kunnen leggen. Maar goed, het omgekeerde is steeds uitgedragen: door de centrale aanpak in een landelijke digitale infrastructuur kan het openbare bibliotheekwerk miljoenen besparen. Zoals ik in m'n gastblog al aangaf zou het goed zijn als een *senior responsible owner* dat verhaal ook eens overtuigend presenteert, met een fasering erbij, omdat te verwachten is dat de kosten eerst hoger zullen worden (lokale/regionale systemen naast landelijke voorzieningen) en pas gaan dalen als lokale systemen, of elementen daarvan, geleidelijk kunnen worden afgeschaft.

Instapniveau achterhaald

In haar brief van 1 maart 2011 over bibliotheekwetgeving aan de staatssecretaris van OCW schreef de VNG o.a. al:

“De digitale bibliotheek gebaseerd op e-boeken en elektronische data zal niet alleen onafhankelijk zijn van de locatie van aanbieder, maar ook van regionale collectievorming. Een landelijke database ontsloten door één nationale bibliotheekcatalogus biedt nieuwe mogelijkheden voor burgers om direct aan te sluiten op een landelijke voorziening. Daarmee zal de lokale bibliotheek niet overbodig worden. Deze blijft van belang als locatie, voor educatieve activiteiten in samenwerking met het onderwijs, voor ontmoeting en als lokale kenniscentrum. Ook kan op basis van maatwerk aanvullend (lokaal) digitaal materiaal ter beschikking worden gesteld. Wel is te voorzien dat de lokale bibliotheek van vorm en karakter zal veranderen.”

En: “Een aantal jaren geleden is een zogenoemd instapniveau van financiering voor de lokale bibliotheek afgesproken: een bedrag per inwoner (exclusief huisvesting) gebaseerd op de omvang van de gemeente. Dit zal spoedig achterhaald worden

door de transformatie van de sector naar een digitale bibliotheek. Ook valt te verwachten dat de huisvestingsbehoefte zal afnemen. De financieringsbehoefte van de lokale bibliotheek van de toekomst moet tegen deze achtergrond opnieuw bepaald worden. In dit kader is de afspraak van belang die wij met het ministerie van OCW en het IPO hebben gemaakt om later dit jaar te komen tot een onderzoek naar de toekomstige financieringsbehoefte van de bibliotheeksector. Thans wordt een nulmeting uitgevoerd in opdracht van het ministerie van OCW.

Voorts vragen wij u niet voor te schrijven hoe de spreiding en de bereikbaarheid van bibliotheekvoorzieningen moet zijn. Door de digitalisering zal dit belang ook gerelativeerd worden. Het is aan de lokale democratie om hierin een eigenstandige afweging te maken.”

Marktbederf

Vanuit de eerste optiek (de bibliotheek als lokaal ondernemer) is wat OCW en VNG hebben bekostofd *marktbederf* te noemen. Bibliotheek.nl (geen gewone leverancier vanuit de eerste optiek geredeneerd, maar sectorinstrument van OCW vanuit de tweede optiek geredeneerd) kreeg en krijgt flink wat OCW-geld, terwijl niemand er nog zicht op heeft waar al die miljoenen de afgelopen jaren precies aan besteed zijn, en daar komt dan landelijk ook nog een bedrag voor content bij. Een bedrag dat gemeenten naar evenredigheid kunnen korten op de subsidie aan de eigen lokale bibliotheek. Waarmee de vraag in het bibliotheekveld leeft of OCW en VNG het openbare bibliotheekwerk hiermee een schitterende dienst bewezen hebben of juist nog zwaarder onder druk hebben gezet dan door gemeentelijke bezuinigingen, waarvan het einde nog niet in zicht is, toch al gebeurt. Welke (potentiële) bibliotheekgebruikers zitten te wachten op welke digitale content?

NBD/Biblion, het eigen branchebedrijf, in het leven geroepen door de bibliotheken zelf, samen met boekhandels en uitgeverijen, moet zijn eigen broek ophouden en het doen zonder subsidies. Dit roept ook de vraag op hoe wij een scheiding tussen een lokale fysieke bibliotheek en een landelijke digitale bibliotheek qua centrale collectieaankoop moeten zien. Gaat Bibliotheek.nl op digitaal gebied de rol vervullen die NBD/Biblion op fysiek gebied vervult? Of laat Bibliotheek.nl, onder druk van de branche, NBD/Biblion hier een grote rol in spelen?

Geen marktbederf

Vanuit de tweede optiek is het natuurlijk geen marktbederf, maar het gezamenlijk vaststellen van subsidievoorwaarden (inclusief financiële kaders) en inzetten van openbare bibliotheken als instrument van gezamenlijk overheidsbeleid, mede gericht op een toekomst die qua informatievoorziening digitaal zal zijn dan thans het geval is. Met wel, zoals we weten, een zwak Bibliotheekcharter van OCW, VNG en IPO (waar gemeenten en provincies nauwelijks tot geen boodschap aan hebben) en zwakke wetgeving. Maar die zou sterker kunnen worden, als... de politieke wil er komt. Het is natuurlijk ook interessant te vernemen hoe de Tweede Kamer aankijkt tegen de OCW- en VNG-manoeuvres.

Voorwaarden werden wensen

Volgens de VOB wilde de VNG graag een standpunt uit de branche. Uit het verschil in reacties van de VOB van 27 september en 26 oktober blijkt wat de VOB, om toch nog wat zeggenschap te mogen houden over de hoogte en inzet van de aan het Gemeentefonds onttrokken gelden, heeft moeten inleveren om de deal tussen OCW en VNG mogelijk te maken (interessante tekstanalyse). Een groot deel van de oorspronkelijke *voorwaarden* werd omgezet in *wensen*. In de nieuwe bijlage staat onder het kopje "De openbare bibliotheek als publieke taak" niet meer, zoals 27 september, dat de VOB bepleit in de wet op te nemen dat gemeenten/bibliotheken alleen kunnen aansluiten op de landelijke digitale bibliotheek indien de gemeente ook een fysieke bibliotheek in stand houdt. Ook wordt daar niet meer gesproken over een minimumfinanciering door gemeenten voor een evenwichtig en sterk(er) stelsel van fysieke en digitale voorzieningen. De VOB zal haar leden niet oproepen te protesteren indien gemeente een evenredig bedrag als gevolg van de onttrekking aan het Gemeentefonds in mindering brengen op de subsidie van hun bibliotheek. Daarbij gaat de VOB ervan uit dat zij, evenmin als de VNG t.o.v. de gemeenten, de autonome rol van haar leden kan beheersen.

Tot slot

Wat vind ik er zelf van? Ik begrijp dat het VOB-bestuur voor een lastig dilemma stond met betrekking tot de twee zienswijzen waar ik mee begon. Er zijn ook VOB-leden die denken dat een centrale aanpak op een toenemend aantal terreinen kan samengaan met lokaal ondernemerschap.

Over het door het VOB-bestuur ingenomen standpunt zijn de leden niet van tevoren gehoord. Of dit standpunt en het feit dat de leden niet geraadpleegd zijn ook tot opzeggingen van het lidmaatschap zal leiden, zal moeten blijken.

Veel staat of valt met de doorbraak van e-books in Nederland en de vraag of de rechthebbenden de bibliotheken er een rol in gunnen. Zeker is wel dat alleen het aanbieden van e-books door bibliotheken (als de rechthebbenden het al toestaan) niet voldoende zal zijn om de meerwaarde van de bibliotheken te redden. Die zal vooral moeten liggen in (nieuwe) deskundigheden van het personeel en daar moet, zoals ik in m'n gastblog aangaf, innovatiegeld voor uitgetrokken worden. Bij alle discussie over content en infrastructuur schieten centrale regie op HRM en marketing, toch in 2008 ook genoemd in het rapport-Calff, er bij in.

Ik denk dat centrale regie onontkoombaar is om als bibliotheekbestel te overleven. Maar wie heeft voldoende gezag om die ook te kunnen bieden? Het bibliotheekwerk lijkt wel een miniatuur van de EU. Het SIOB moet na de aanloopproblemen van 2010 en een groot deel van 2011 nog beginnen gezag op te bouwen. Wordt **Maria Heijne** de nieuwe *senior responsible owner* van het Nederlandse openbare bibliotheekwerk?

Bibliotheek.nl en TNO-onderzoek

Bibliotheek.nl liet op haar website weten een stapsgewijze toe-

groei naar € 25 miljoen voor digitale content in plaats van de huidige € 3,5 miljoen wenselijk te achten, gezien de verwachtingen omtrent de vraag naar e-books, ook in bibliotheken.

Zoals de VNG al hoopt, kunnen met een “digitaal scenario” ook collectiekosten bespaard worden. Volgens de CBS-cijfers spenderen openbare bibliotheken een kleine € 80 miljoen aan media. Op verzoek van OCW heeft Bibliotheek.nl aan TNO de opdracht gegeven te onderzoeken welke bedrag er in de toekomst nodig is voor collectievorming (digitaal en fysiek samen). Zie het bericht hierover in deze WWW.

Merkwaardige presentatie

Een beetje merkwaardig is het dat de site van Bibliotheek.nl *alleen* de bedragen uit de drie scenario's meldt die met *digitale content* zijn gemoeid, maar niet die van de *fysieke content* en dus ook niet het totaal, waaruit de conclusie is getrokken. Die staan ook niet in de gepubliceerde TNO-samenvatting, want die meldt alleen de bedragen van digitale content.

Navraag bij Bibliotheek.nl leerde dat het gaat om: in 2016 voor het fysieke scenario een bedrag voor digitale en fysieke content samen van € 67,5 miljoen (59,8 miljoen fysiek en € 7,7 miljoen digitaal) en in het digitale scenario € 62,8 miljoen (37,6 miljoen fysiek en € 25,2 miljoen digitaal). Daarmee klopt de conclusie, zij het dat het verschil niet spectaculair groot is. TNO wijst er ook op dat het onderzoek slechts een “quick scan” betreft. Er worden slagen om de arm gehouden waarvan de belangrijkste is dat de kosten vooral afhangen van beleid van de bibliotheken zelf en dat beleid, collectie en kosten dus communicerende vaten zijn. Ook merkt het rapport op dat de adoptie van digitale jeugdboeken en educatieve materialen in het onderwijs een belangrijke factor is voor de ontwikkeling van een digitaal aanbod door bibliotheken. Deze is echter in het onderzoek niet meegenomen

Wat Wim nog niet Weet (WWnnW)

Meeste van 17 projecten goedgekeurd

Wat adviseerde het SIOB aan OCW over de 17 projecten waar OCW in 2009 aan diverse bibliotheekorganisaties € 7,55 miljoen projectsubsidies voor heeft verstrekt en die uiterlijk 1 mei 2011 inhoudelijk en financieel verantwoord moesten zijn?

Desgevraagd vond **Theo Bijvoet**, hoofd Letteren en Bibliotheken van OCW, dat het SIOB dat advies zelf maar moet publiceren. Eerder zei waarnemend directeur van het SIOB, **Gerard van Dijk**, tegen mij dat er niets geheims is aan het advies, maar dat OCW het maar openbaar moet maken.

Ik vroeg **Maria Heijne**, directeur van het SIOB, wat ze hiervan vindt. Zij meldde dat het SIOB het advies binnenkort zal publiceren.

Theo vertelde wel dat OCW met vrijwel alle projecten akkoord is gegaan, behalve met *Formuleorganisatie (zachte franchise)* van 10 directeuren (€ 1.998.000) en *1250 romans* van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL, € 607.500). Daar wordt nog naar gekeken.

Besteding OCW-gelden 2009, 2010 en 2011

Over de besteding van de OCW-innovatiegelden in 2009 en 2010 zei Theo Bijvoet de hele afhandeling van beide jaren samen te willen trekken met 2011 en in 2012 te zullen doen. Dan wordt bekend hoe de OCW-gelden precies besteed werden. Door de wijze waarop e.e.a. gestart is (eerst Projectgroep Bibliotheekinnovatie in 2009 en daarna Bibliotheek.nl en SIOB) duurt het een paar jaar voor er een compleet overzicht kan zijn.

Theo meldde ook dat in 2012 aan OCW-innovatiegeld € 18.093.00 beschikbaar heeft (exclusief Kunst van Lezen en met een generieke korting van 2,2% op de eerdere € 18,5 miljoen). Daarvan gaat € 17,4 miljoen met een opdrachttaak digitale innovatie naar het SIOB. Bibliotheek.nl moet dus plannen en begrotingen indienen bij het SIOB om aan geld te komen. Het bedrag van € 17,4 miljoen is structureel geld geworden, waarmee volgens Theo sprake is van een nieuwe rol van OCW (een zekere mate van recentralisatie).

Wat Wij niet mogen Weten (WWnmW) **Niet-openbare stukken**

Voor wat wij niet mogen weten, verwijst ik naar de WWW van juli. Er is geen verandering t.o.v. juli, behalve inzake het SIOB-advies over de 17 projecten. Dat verhuist voorlopig naar WWnnW hierboven.

Colofon

WWW is een uitgave van Wim Keizer. Hij is ambtelijk secretaris van de Stichtingen Overleg Openbaar Bibliotheekwerk Noord-Holland (SOOB NH), Bibliothekenoverleg Zuid-Holland (BOZH) en Samenwerkende PSO's Nederland (SSPN).

WWW wordt gemaakt op persoonlijke titel, in nauwe samenwerking met *Bibliotheekblad* (www.bibliotheekblad.nl), en gaat over de officiële vernieuwing van het openbare bibliotheekwerk.

WWW staat voor *Wat Wim Weet*. Wat Wim Weet, weet ik door te vragen Wie, Wat en Waarom? Waar, Wanneer en Hoe? En door te kijken op het WereldWijde Web.

Ik weet wat ik weet en wat ik niet weet. Maar er zijn vast ook feiten van welke ik niet weet dat ik ze niet weet. Tips en documenten zijn van harte welkom! Mijn motto is: *Comment is free, but facts are sacred*.

Ook reacties zijn van harte welkom en worden geplaatst als voor- en achternaam vermeld worden (en bij voorkeur ook de functie). Ze kunnen worden gemaild aan wkeizer@soobbozh.nl. De bibliotheekvernieuwing verdient discussie *in het openbaar*.

WWW is digitaal ontsloten, voornamelijk op de website van het Netwerk van Directeuren: www.netwerkvandirecteuren.nl. Wie rechtstreekse toezending wil, kan een mailtje sturen aan wkeizer@soobbozh.nl.